MERIDIAN CRITIC Nr.2 (Volume 23) 2014

Analiză identitară şi experienţă lingvistică în *Regele se-nclină şi ucide*, de Herta Müller

Florica PERSĂCEL (TEODORIUC)
Universitatea „Ştefan cel Mare" Suceava

Abstract: Herta Müller's works have a profound ethical content. Her artistic approach explores the fundamentals of unstable identities, generated by the existential experience of a perpetual exile, that of the state of "in-betweenness"[1] caused by the attempt to exorcise trauma and neutralize an ideological manipulated memory. The parralel reading of her works of fiction and of her memoires – legitimate and neccessary – provides a comprehensive and relevant perspective on a literary project and a human destiny.
Keywords: Identity, memory, trauma, ethics of writing.

Dacă un stil şi o tematică sunt anunţate încă din volumul de debut – povestirile publicate sub titlul *Niederungen*, în 1982 la Bucureşti, la Editura Kriterion (unde apăreau cărţi în limbile „minorităţilor naţionale") – , tradus ulterior în limba română sub titlul *Ţinuturile joase*, cărţile ulterioare confirmă plasarea definitivă a Hertei Müller în sfera unei problematici de care nu se mai poate elibera. „Condamnată la alienare ca formă a *exilării din sine*, care exacerbează dialectica lui «soi-même comme un autre» constitutivă «identităţii narative», Herta Müller îşi scrie proza obsedată de figurile «deposedării» şi ale «(auto)distrugerii», urmărind o dublă miză: vindecarea de trecutul traumatic (reconstituit în naraţiunea autobiografică), având drept corolar recuperarea identităţii pierdute, şi contracararea efectelor unei ideologii mnemofobice, care devine obiectul privilegiat al reflecţiei eseistice"[2].

---

[1] Thomas Cooper, *Herta Müller: Between Myths of Belonging,* in J. Neubauer & B. Z. Török (Eds.), *The Exile and Return of Writers from East-Cenral Europe: A Compendium* (475-496), Berlin, Walter de Gruyter. Termenul („between") este propus de Thomas Cooper atunci când pune în discuţie reconceptualizarea unor termeni precum exil, identitate, apartenenţă sau conceptul de autor în exil, pornind tocmai de la cazul special al Hertei Müller, pentru care exilul nu mai poate fi înţeles ca spaţiu exterior (în afară), ci ca spaţiu „între", iar conceptul de *identitate statică* devine inadecvat.

[2] Alina Daniela Crihană, *Scriitorul postbelic şi „teroarea istoriei. Dileme şi (re)construcţii identitare în povestirile vieţii*, Editura Muzeului Naţional al Literaturii Române, Bucureşti, 2013, p. 198. Utilizând terminologia lui P. Ricoeur (din *Soi-même comme un autre*), autoarea studiului menţionat rezumă demersul literar al Hertei Müller.

BDD-A8407 © 2014 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:10 UTC)

O carte de eseuri confesive precum *Regele se-nclină şi ucide*[3] oferă chei de înţelegere a personalităţii autoarei şi a operei sale, trimite cuvenitele lumini asupra zonelor de umbră şi neliniște ce s-au înstăpânit în edificiul său identitar. Autoarea s-a născut şi a trăit mai bine de treizeci de ani în România, pe care, inevitabil, o duce cu sine, aşa cum ea însăşi mărturisește, şi de care o leagă mai mult decât o dictatură: o formă specială de *apartenenţă*. Satul natal – cu întâia experienţă a *insularizării*, familia – cu traumele tuturor membrilor săi, comunitatea – conservatoare, copilăria – marcată de primul contact cu cele două forme de totalitarism (martoră a nostalgiilor tatălui, fost soldat SS, şi a sechelelor experienţei concentraţionare a mamei, fostă deportată într-un lagăr de muncă sovietic), adolescenţa – conştientizare a „mitologiei" etnice inoculate şi acutizare a diferenţei, apoi marginalizarea, bilingvismul, hărţuirea ulterioară de către organele Securităţii, dramele prietenilor – experienţa românească, într-un cuvânt – definesc un imaginar şi o memorie care nu doar reflectă trecutul, dar condiţionează, aşa cum s-a dovedit, în mare măsură viitorul. Comunismul în varianta lui românească este cel pe care l-a cunoscut şi care a marcat-o definitiv, despre care scrie cu insistenţă, chiar dacă nu l-a omis nici pe cel bolşevic în *Leagănul respiraţiei (Atemschaukel)*. Privind comunismul din perspectiva *experienţei* umane, a evenimentelor trăite, discursul memorialistic şi, mai ales, cel ficţional nu pot coincide cu perspectiva istorică, dar se intersectează cu aceasta. Produsele subiective ale memoriei individuale se află uneori într-un raport opoziţional cu discursul istoriografic (atins, el însuşi de ficţionalizare, cu atât mai mult în epocile totalitare). Aşa încât, aceste perspective particulare asupra unui trecut ocultat de discursul oficial – cel care impune varianta autolegitimantă a puterii – se dovedesc cu atât mai necesare.

Cele nouă proze memorialistice din *Regele se-nclină şi ucide*, pe care critica le situează în proximitatea autoficţiunii, conţin o serie de amintiri, note, reflecţii, scene semnificative ce scot la iveală obsesiile personale, cu rădăcini în copilărie, conducând implacabil către tema unificatoare: dictatura comunistă. După cum remarca Ion Bogdan Lefter, „tonul e aproape peste tot ingenuu, preluat de la fetiţa din Niţchidorf, amestec de sensibilitate frustă şi de traumă prematură, într-un mediu în care are parte şi de dragostea celor apropiaţi, dar şi de severitatea apăsătoare a relaţiilor comunitare sau de fantasmele brutale ale istoriei recente şi contemporane (nazismul, comunismul). Întâmplările, personajele, atmosfera de atunci sunt resuscitate extraordinar de ataşant, infuzând amintirilor o tristă, sfâşietoare poeticitate"[4]. Explorarea fundamentelor identităţii se manifestă de timpuriu, confruntată fiind cu perspective diferite de autodefinire: pe de o parte, cea a minorităţii etnice din care face parte, în comunitatea bine delimitată geografic şi lingvistic a satului integral şvăbesc, pe de alta, cea a majorităţii pe care o întâlneşte la cincisprezece ani, odată cu plecarea la Timişoara.

În eseul intitulat *Insula e înăuntru – graniţa, în afară*, simbolistica negativă a insulei este intens exploatată. O sintagmă precum *fericire insulară*, vehiculată în Occident cu trimitere la activitatea turistică şi sloganurile ei, este profund contradictorie pentru

[3] Herta Müller, *Regele se-nclină şi ucide*, traducere şi note de Alexandru Al. Şahighian, Polirom, Bucureşti, 2005 (după *Der König verneight sich und tötet*, 2003, Carl Hanser Verlag, München Wien).

[4] Ion Bogdan Lefter, *7 postmoderni: Nedelciu, Crăciun, Müller, Petculescu, Gogea, Danilov, Ghiu*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2010, p. 78.

BDD-A8407 © 2014 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:10 UTC)

emigranta venind din România, căci cele două cuvinte sunt divergente, nu se pot asocia: „Am trăit peste treizeci de ani într-o dictatură, în România. Unde fiecare individ forma o insulă în sine, iar ţara întreagă, şi ea, un spaţiu etanş în afară, supravegheat în interior. Exista aşadar, pe marea insulă imobilă care era ţara, micuţa insulă rătăcitoare care erai tu însuţi. […] Şi în familia mea fiecare era o insulă”[5]. Mediul familial e dominat de o atmosferă apăsătoare care contribuie la accentuarea caracterului introvertit al copilului, la *mutenia* lui. Fiecare membru al casei duce cu sine, închisă în propria-i tăcere, o traumă individuală: a lagărului bolşevic pentru mamă, a războiului pentru tată, a pierderii unui fiu în război pentru bunică, a deposedării de bunuri şi proprietăţi pentru bunic. Fiecare, compensator, a alunecat într-un comportament ce-şi dezvăluie componenta maniacală: mama robotește până la epuizare fizică, tatăl bea până i se împleticesc piciorele şi limba, bunica venerează acordeonul fiului mort, acordeon-sicriu devenit obiect de cult, bunicul notează scrupulos compărăturile derizorii făcute la magazinul sătesc pe chitanţierele rămase de pe vremea comerţului cu cereale. Privirea lucidă a adolescentei asupra celor două perspective identitare şi a justificării lor se completează cu cea nepărtinitoare a scriitoarei de mai târziu: „Două dintre satele învecinate erau româneşti, un altul slovac şi unul unguresc. Fiecare sat pentru sine, cu limba sa diferită, cu sărbătorile, cu religia, cu portul său. În acest sat german însă, toţi erau socotiţi vinovaţi de crimele lui Hitler. […] Au devenit umili pe din afară, trebăluind ca nişte fiinţe desăvârşit dresate pe ogorul statului […]. Şi pentru a compensa lăuntric, s-au apucat să croşeteze la mitul superiorităţii lor. […] Da, în copilăria mea am fost o părticică a nefericirii lor insulare, căreia îi aparţineam, preluând da la adulţi ambele: fiind, în raport cu Statul, *copilul timorat au unor fricoşi naziști*, dar având totodată în viermuiala interioară a satului *conștiința fudulă că «noi», germanii, le suntem superiori celorlalți* (s.n.). La 30 de kilometri distanţă, peste numai câţiva ani, o descoperire mai importantă decât identificarea unei noi insule, cea „a copiilor de la sat printre copiii de la oraş”, duce la prăbuşirea mitului bănăţeano-şvăbesc: „Erau români, dar se spălau mai des ca mine şi erau mai harnici la învăţătură. Şi-atunci, de ce-mi spuseseră acasă că românii sunt murdari şi leneşi?”[6]. Odată cu lectura unor cărţi despre fenomenul provincialismului şi despre naţional-socialism, dorul de acasă se estompează, iar conştiinţa stării de insularitate – a oraşului, a ţării („ale cărei graniţe sunt păzite cu mitraliere şi copoi”) – se acutizează. Până şi insula *ştăbimii* se dovedea vulnerabilă, căci asigura doar o fericire provizorie, conjuncturală, erodată de sentimentul insecurităţii şi demonstrată de căderile, neaşteptate, din ierarhie.

Privirea străină sau Viaţa-i un sictir bătut în piuă şi *La noi în Germania* sunt două texte-cheie care pun în discuţie două aspecte fundamentale pentru scriitoare: identitatea naţională/ etnică şi identitatea profesională (literară). Ambele proze încearcă să caute explicaţii obiective pentru incompatibilitatea celor două moduri de gândire şi de percepere a *celuilalt*, punând faţă în faţă două tipuri de atitudini: detaşarea, naivitatea, siguranţa de sine, lipsa de înţelegere, superioritatea disprețuitoare, superficialitatea băştinaşului, a *persoanei intacte* (trăind într-o lume liberă, neconfruntată în mod direct cu

[5] Herta Müller, *Regele se-nclină și ucide*, p. 180.

[6] *Ibidem*, p. 185.

BDD-A8407 © 2014 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:10 UTC)

realitatea ororilor comuniste) şi teama, suspiciunea, suferinţa neîmpărtăşită, revolta surdă în faţa umilinţelor (uneori involuntare) ale victimei ignorate – emigrantului. *Privirea străină* pe care băştinaşii (locuitorii Germaniei) o atribuie persoanei venite dintr-o altă ţară şi scrierilor sale este punctul nevralgic al dezacordului: „Privirea Străină e veche, am adus-o aici cu mine, gata formată, din locuri şi lucruri îndeaproape cunoscute"; „Căutătura împrejur în scurte reprize, privirea aceea profund neliniştită, îndelung deprinsă şi intrată în sânge, e o privire deformată […] N-o poţi opri de azi pe mâine, şi poate că nu vei putea face asta niciodată"[7]. Reproşul adresat celorlalţi pentru lipsa de empatie şi graba etichetării, dar şi pentru teama „ca nu cumva să afle câte sfărâmături şi cioburi aduce cu sine un asemenea om în universul lor ordonat" se însoţeşte însă cu asumarea propriei contribuţii la sporirea tensiunii, a ostilităţii: „Privirea Străină îl pricepe pe omul intact la fel de puţin pe cât pricepe acesta Privirea – trăgând concluzii greşite, adeseori brutale, şi pe care nu şi le mai corectează. […] Rămâne ofensată şi înclină să vadă dreptatea mereu numai de partea sa"[8]. O precizare, echivalând cu crezul său artistic, le este adresată specialiştilor în literatură, ca şi scriitorilor care pretind şi întreţin ideea conform căreia această privire este un soi de particularitate distinctivă a artei: „Dar Privirea Străină nu are de-a face cu scrisul, ci cu biografia"[9]. Nu se naşte la întâlnirea cu un mediu străin, ci în cel familiar, deposedat însă de *firesc*.

Socotit de fiecare dată străin – german în România, român (în pofida originii etnice) în Germania, falia identitară a cetăţeanului aparţinând „naţionalităţii conlocuitoare" şi a imigrantului primit cu reticenţă nu se poate închide. Tratamentul discriminator este amplificat de propria sa neîncredere, care pune la îndoială orice gest, orice privire, orice cuvânt. Asocieri întâmplătoare de cuvinte, propoziţii banale se încarcă brusc de semnificaţii dureroase, stocate în memorie şi puse în legătură cu evenimente traumatizante. Semantismul dobândeşte astfel un caracter profund personal, condiţionat de experienţa trăită. La fel ca şi perceperea temporalităţii, a distanţei dintre nou şi vechi, a definiţiei atribuite trecutului, din perspectiva vieţii literare, care mizează pe actualitate. Reproşându-i-se că nu renunţă să scrie despre trecut, scriitoarea observă că „În cazul tematicii germane, actualitatea e, ce noroc, îndeajuns de elastică, întinzându-se cu decenii îndărăt. Aşa încât nici unui roman ce tratează chestiuni germane din trecutul mai îndepărtat – despre perioada postbelică, despre miracolul redresării economice ori din anii '68 – critica literară nu-i reproşează că vorbeşte despre lucruri de mult trecute"[10]. Pe deplin asumat, proiectul său identitar şi literar este reafirmat: „Nu am de ales […] Scriind, trebuie să mă păstrez acolo unde lăuntric am fost mai tare rănită – altfel, la ce bun să mai scriu?"[11]. Consecvenţa încăpăţânată, născută dintr-o nevoie interioară, psihologică şi din încrederea profundă în justeţea demersului său, i-a fost până la urmă răsplătită.

---

[7] *Ibidem*, pp. 151-152; 159.
[8] *Ibidem*, p. 162; 160.
[9] *Ibidem*, p. 162.
[10] *Ibidem*, pp. 208-209.
[11] *Ibidem*, pp. 209-210.

BDD-A8407 © 2014 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:10 UTC)

Experiența lingvistică, subiectul eseului *În fiecare limbă sunt alți ochi*, debutează și ea în copilărie, odată cu apariția unei senzații stranii, declanșate de raporturile cuvintelor cu obiectele, de neconcordanța dintre lucrurile din afară și cele din cap, contrazicând impresia inițială a suprapunerii lor perfecte. Această descoperire a incapacității cuvintelor de a reda complexitatea lumii și a vieții, dar și uimirea în fața infinitelor posibilități oferite de jocul cu sensurile figurate, dând frâu liber fantazării, se soldează cu ceea ce autoarea numește „goana buimacă din cap", fuga sau „goana buimacă de sub frunte". Este o stare de confuzie dar și de revelație, ce-i vor fi prilejuite de multe ori de actul lecturii sau de plonjările tăcute ale meditației. Pentru că tăcerea ține și ea tot de experiența comunicării, o modalitate îndelung exersată atunci când trăiești printre taciturni: „Tăcerea nu-i o pauză în vorbire, ci o treabă în sine. […] Mai mult ciuleam ochii decât urechile. Consecința fiind o agreabilă încetineală, o greutate prea mare și prelungită a lucrurilor pe care le purtam în cap. Vorbele nici nu pot atinge o asemenea greutate, fiindcă nu stau locului. […] Dar în tăcere lucrurile îți vin toate deodată: tot ce n-ai spus mult timp, ba chiar și ceea ce nu vei spune niciodată persistă aici laolaltă"[12]. Probabil că de aici provine sentimentul provocat de lectura scrierilor Hertei Müller, acela al economiei lingvistice, acela că există în text tăceri relevante, cuvinte nerostite, pauze, elipse, goluri pe care cititorul trebuie să le umple. Cuvintele spuse sau scrise, negociate cu tăcerea, capătă greutate, risipa lor devine inutilă, căci bine alese, ele se încarcă de sugestie, de semnificație. O spune, în felul său, și autoarea atunci când vorbește despre „îndatorirea morală lăuntrică a scrisului" și despre autenticitatea lui: „Scrisul îmi pare ca mersul pe sârmă între a dezvălui și a păstra secrete lucrurile. Dar chiar și așa, scrisul rămâne oscilant – când dezvăluie, realul se arcuiește înspre invenție, iar din invenție sclipește realul tocmai pentru că nu a fost formulat. Jumătate din ceea ce o propoziție stârnește în tine la citire nici nu a fost formulat"[13].

Experiența ce vizează limbajul include ulterior fascinantele diferențe dintre idiomuri, dintre limba maternă – care nu se confundă cu limba germană literară, având pentru majoritatea etnicilor germani (din România cel puțin) un caracter dialectal – și limba română, pe care și-o însușește târziu, în timpul liceului. Puține elogii au fost mai frumos exprimate la adresa limbii române: „Într-o bună zi, gura mea a început să vorbească de la sine. A fost ca și cum din acel moment româna ar fi făcut parte din mine. Dar, spre deosebire de germană, cuvintele românești făceau ochii mari atunci când, fără să vreau, ajungeam să le compar cu cele germane. Întortocherile lor afurisite erau voluptuoase, obraznice și tulburător de frumoase"[14]. Concluzia „Aproape fiecare propoziție înseamnă o altă privire" vine după atente observații asupra expresivității, polisemantismului și structurilor gramaticale specifice limbii române. Numeroase exemple ale translărilor ce se produc între limbi la denumirea aceluiași obiect generează considerații precum cele legate de *lilie* (subst. fem.), echivalentul lui *crin* în germană: „Firește, cu alți ochi decât crin*a* se uită crin*ul* la tine. În germană ai de-a face cu o doamnă, în română cu domnul Crin. Când cunoști ambele feluri de a privi, ele ți se

[12] *Ibidem*, pp. 83-84.
[13] *Ibidem*, p. 98.
[14] *Ibidem*, p. 25.

BDD-A8407 © 2014 Editura Universității din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:10 UTC)

adună laolaltă în creier. […] Obiectul provoacă pe dinăuntru un pic de teatru, pentru că el însuşi nu se cunoaşte exact"[15]. Multiplicarea *privirilor* pe care o aduce fiecare limbă nou învăţată relativizează perspectiva asupra semantismului şi scoate cuvântul de sub constrângerea etalonului unic oferit de limba maternă, fără a-i pricinui acesteia din urmă vreo pagubă, fără a o detrona din statutul ei de bornă identitară necondiţionată, ba dimpotrivă, plasând-o într-o relaţie de iubire destinsă. „Mi se-ntâmpla tot mai des ca limba română să dispună ea de cuvintele mai sensibile, mai potrivite cu percepţia mea decât limba maternă. Şi nu voiam să mă mai lipsesc de şpagatul acestor transformări. Nici în vorbire, nici în scris. În cărţile mele nu am scris până acum nici măcar o propoziţie pe româneşte. Dar bineînţeles că româna se amestecă mereu în ceea ce scriu, fiindcă a prins rădăcini în privirea mea"[16]. Această tandră mărturisire are cu siguranţă consecinţe în stilistica autoarei. Chiar dacă nu putem emite observaţii personale cu privire la sonorităţile, la expresivitatea scriiturii în limba germană, le putem face pentru varianta tradusă a cărţilor sale, în care, alături de fraza scurtă, tăioasă uneori, poeticitatea, o formă aparte de lirism au fost unanim remarcate. Poate că una dintre surse este tocmai metaforizarea pe care o permite limba română, iar stranietatea provine tocmai din întrepătrunderea celor două limbi, pe care sensibilitatea, imaginaţia şi talentul autoarei au făcut-o posibilă şi au valorificat-o.

Experienţa lingvistică îşi completează şi alte paliere, prilejuite de evenimente care conduc spre interogarea raporturilor dintre dictatură şi limbă: „Când nimic din viaţa ta nu mai e cum ar trebui să fie, cuvintele se năruiesc şi ele. La asta se mai adaugă faptul că orice dictatură […] îşi aserveşte limba"[17]. Consecinţele negative ale acestui proces se văd privind fie în direcţia constrângerilor (lingvistice) impuse de Putere, fie în cea a reacţiilor la aceste constrângeri. Pe de o parte are loc coruperea limbii naturale prin insinuarea limbii de lemn – aspect decelabil nu doar în România, ci şi în mostre ale vocabularul oficial al RDG, descoperite în presa germană după căderea Zidului Berlinului („adevăraţi monştri lingvistici" care se încăpăţânează să subziste), confirmând generalizarea acestui fenomen în ţările comuniste. Pe de altă parte există amăgitoarea încercare de a-l eluda sau satisfacţia măruntă şi contraproductivă de a-l ironiza: „Cuvintele îşi luau un aer insignifiant, dar ascundeau atitudini politice cu bătaie precisă. […] Oamenii obişnuiţi îl luau zilnic în răspăr pe *Big Brother* recurgând la jocuri de cuvinte şirete, dispreţuitoare. Conexiunile semantice erau mascate şi, de aceea, cu atât mai ironice"[18]. Efectul este însă pervers, e de părere autoarea, pentru că energia împotrivirii, mânia se consumă în înjurături şi bancuri ce provoacă o demontare imaginară a regimului. Batjocura în acest caz se răsfrânge şi asupra

[15] *Ibidem*, p. 26.

[16] *Ibidem*, p. 28; o menţiune trebuie făcută: la data scrierii acestei cărţi, într-adevăr, Herta Müller nu nu scrisese niciun text în limba română. Ulterior însă ea a publicat volumul *Este sau nu este Ion*, la Editura Polirom, Iaşi, 2005, o carte de poeme-colaje, compuse în aceeaşi manieră (utilizând cuvinte decupate din presă) ca şi cele din volumul *Im Haarknoten wohnt eine Dame/În coc locuieşte o damă*, traducere de Nora Iuga, Editura Vinea, 2006.

[17] *Ibidem*, p. 33.

[18] *Ibidem*, p. 34.

BDD-A8407 © 2014 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:10 UTC)

celor care o proferează. „Acolo unde umorul se naşte din lipsa de perspectivă şi-şi extrage sclipirile din spirit de deznădejde, graniţele dintre amuzament şi înjosire se şterg”[19].

Mai ales pentru Herta Müller – scriitoarea – , experienţa lingvistică trăită în România, sub toate aspectele ei, a avut un rol major asupra identitatăţii sale culturale. Perspectiva asupra cuvântului o apropie într-o anumită măsură de Gheorghe Crăciun, prin faptul că şi în cazul acestei autoare poate fi identificată predispoziţia de a practica o lectură strict particularizată a realităţii, de a alcătui un dicţionar afectiv de uz personal, contestând încă din copilărie „înşelăciunea falselor nume” acordate lumii înconjurătoare, în mod arbitrar, de către limbă. Chiar dacă inautenticitatea limbajului se îndreaptă curând într-o altă direcţie, confesiunea următoare este relevantă: „Nu-i adevărat că pentru orice există cuvinte, şi nici că gândim întotdeauna cu ele. Până şi în ziua de azi multe lucruri nu le gândesc în cuvinte: nu le-am găsit pe cele potrivite nici în germana satului, nici în germana de la oraş, nici în română, nici în germana din Est sau din Vest. Şi nici într-o carte”[20]. Consideraţiile Hertei Müller despre limbă şi despre cărţi se unifică în proiectul său literar, căruia i s-a dedicat şi care poate fi rezumat prin două idei fundamentale: cea potrivit căreia limba nu poate fi separată de fapte, căci ea nu a fost nicicând „un teren ocrotit, apolitic”, şi cea care justifică şi impune actul scrierii, întrucât există încă destui oameni care „au capul plin de cărţi, şi nici una dintre ele nu le-a limpezit măcar o fărâmă din ce este lipsa de libertate”[21]. Discursul literar nu face decât să problematizeze istoria, pentru că, aşa cum observa Linda Hutcheon analizând poetica postmodernismului, „postmodernul nu este anistoric sau vidat de istorie, deşi pune sub semnul întrebării presupoziţiile noastre (poate nerecunoscute ca atare) cu privire la ceea ce constituie cunoaşterea istorică. El nu este nici nostalgic şi nici amator de antichităţi prin a sa revizuire critică a istoriei”[22].

Asumându-şi prin scris reacţia faţă de acest „instrument metaistoric de condiţionare a omului”[23], care este teroarea de stat, opera Hertei Müller pune permanent în discuţie relaţiile dintre cuvânt şi faptă, dintre identităţile colective şi indentitatea individuală, dintre istorie şi memorie, avertizând asupra pericolelor amneziei istorice şi ale confuziei pe acest tărâm. Concepţie sintetizată excelent de Vladimir Tismăneanu: „Memoria nu este un teritoriu neutru, victimele sunt prezente acolo tocmai pentru a împiedica echivalenţele cinice”[24].

---

[19] *Ibidem*, p. 35.

[20] *Ibidem*, p. 13.

[21] *Ibidem*, p. 197.

[22] Linda Hutcheon, *Poetica postmodernismului*, traducere de Dan Popescu, Editura Univers, Bucureşti, 2002, pp. 11-12.

[23] Jean-Jacques Wunenburger, *Utopia sau criza imaginarului*, Traducere de Tudor Ionescu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001, p. 259.

[24]Vladimir Tismăneanu, *Etica revoltei şi a rezistenţei: Albert Camus, Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca*, http://literaturadeazi.ro/content/etica-revoltei-si-rezistentei.

BDD-A8407 © 2014 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:10 UTC)

BIBLIOGRAFIE

Müller, Herta, *Regele se-nclină şi ucide*, Traducere şi note de Alexandru Al. Şahighian, Polirom, Bucureşti, 2005;
Müller, Herta, *Ţinuturile joase*, traducere din germană şi note de Alexandru Al. Şahighian, Bucureşti, Humnitas fiction, 2012;
Müller, Herta, *Animalul inimii*, Ediţia a II-a,Traducere de Nora Iuga, Editura Polirom, 2006;
Müller, Herta, *Leagănul respiraţiei*, Traducere din germană şi note de Alexandru Al. Şahighian, Editura Humanitas, Bucureşti, 2010;
Besançon, Alain, *Originile intelectuale ale leninismului*, traducere de Lucreţia Văcar, Bucureşti, Humanitas, 1993;
Cooper, Thomas, *Herta Müller: Between Myths of Belonging,* in J. Neubauer & B. Z. Török (Eds.), *The Exile and Return of Writers from East-Cenral Europe: A Compendium* (475-496), Berlin, Walter de Gruyter;
Crihană, Alina Daniela, *Scriitorul postbelic şi „teroarea istoriei. Dileme şi (re)construcţii identitare în povestirile vieţii*, Editura Muzeului Naţional al Literaturii Române, Bucureşti, 2013;
Dobrescu, Caius, „Gabriel Liiceanu lângă Herta Müller?", în *Observator cultural*, nr. 544, octombrie, 2010;
Hutcheon, Linda, *Poetica postmodernismului*, traducere de Dan Popescu, Editura Univers, Bucureşti, 2002;
Lefter, Ion Bogdan, *7 postmoderni: Nedelciu, Crăciun, Müller, Petculescu, Gogea, Danilov, Ghiu*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2010;
Negrici, Eugen, *Literatura română sub comunism*, Editura Fundaţiei PRO, Bucureşti, 2003;
Petroşel, Daniela, „Herta Müller sau neputinţa de a privi în sus" în *Convorbiri literare*, nr. 4 / 2007;
Thom, Françoise, *Limba de lemn*, Traducere de Mona Antohi, Studiu introductiv de Sorin Antohi, Humanitas, Bucureşti, 1993;
Ricoeur, Paul, *Soi-même comme un autre*, Seuil, Paris, 1990;
Ricoeur, Paul, *La mémoire, l'histoire, l'oubli*, Paris, Seuil, 2000;
Tismăneanu, Vladimir, *Etica revoltei şi a rezistenţei: Albert Camus, Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca*, http://literaturadeazi.ro/content/etica-revoltei-si-rezistentei;
Wunenburger, Jean-Jacques, *Utopia sau criza imaginarului*, Traducere de Tudor Ionescu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001.

NOTĂ

Lucrarea a beneficiat de suport financiar prin proiectul cu titlul „SOCERT. Societatea cunoaşterii, dinamism prin cercetare", număr de identificare contract POSDRU/159/1.5/S/132406. Proiectul este cofinanţat din Fondul Social European prin Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013. Investeşte în Oameni!"

BDD-A8407 © 2014 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:10 UTC)